

**Dílo:** Matka (Karel Čapek)

**Předmět:** ČJ - rozbor děl

**Přidal(a):** romca, TerkaCZ

## Karel Čapek (1890 - 1938)

- Byl český spisovatel, intelektuál, novinář, dramatik, překladatel a amatérský fotograf.
- Představitel demokratického proudu 1. poloviny 20. století v ČR.
- Spisovatel českého demokratického proudu, ze začátku tvořil společně se svým bratrem Josefem, který byl malířem.
- Byl ovlivněn pragmatismem a expresionismem, vědeckotechnickou revolucí (vyjadřoval obavu, že stroje ovládnou člověka), první a druhou blížící se SV.
- Sedmkrát byl nominován na Nobelovu cenu za literaturu.
- Narodil se v Malých Svatoňovicích a studoval na gymnáziu v Hradci Králové, odkud musel přestoupit do Brna.
- Působil jako redaktor v Národních listech.
- Byl dramaturgem i režisérem Vinohradského divadla.

### **Díla:**

- Továrna na absolutno
- Krakatit
- Válka s mloky
- Bílá nemoc
- R. U.R.

# Rozbor díla: Matka

## Základní charakteristika

- **Literární forma:** próza
- **Literární druh:** drama (hra o třech dějstvích)
- **Literární žánr:** protifašistické drama, tragédie
- **Rok premiéry/vydání:** 1938 (Čapkovo poslední dílo)
- **Určení čtenářům:** čtenář a divák moderního dramatického textu se zájmem o etiku války, rodinu a občanskou odpovědnost

## Téma

- Fiktivní rozhovory matky s mrtvými milovanými.
- Střet **materství** a „světa mužských povinností“ (čest, věda, technika, národ) v prostoru rodinného pokoje, kde se z intimní scény stává obraz občanské války a invaze.
- Postupné přibližování „velkých ideálů“ – každá smrt syna odkrývá cenu heroismu, až matka přes proklamované „nedám zbraň“ ji nakonec předá synovi ve chvíli, kdy válka vraždí děti.
- Demytizace „**krásné smrti**“ – velká slova blednou tváří v tvář strachu a bolesti; existuje okamžik, kdy obrana nevinných převáží absolutní pacifismus.

## Hlavní myšlenka

- Hlavní myšlenkou je varování před riziky vědeckého pokroku.
- Varování před fašismem -> totální nesmyslnost válek, války berou děti matkám, je hloupost snažit se být hrdina -> válka má smysl pouze tehdy, když bráníme nevinné lidi.
- Stupidita občanských válek, kdy bratr vraždí bratra (dvojčata Kornel a Petr – zastánci opačných politických stran).
- Nejsilnější a nejhlubší cit na světě je mateřská láska.

## Námět

- Bezprostřední inspirací je **obraz vdovy klečící na bojišti a podněty doby, kterou prožíváme** (občanské střety, hrozba války)
- **Myšlenka autorovy ženy** (Olgy Scheinpflugové - vnukla mu tento nápad), jež směřuje úhel pohledu k mateřství a domácnosti -> konfrontace matky se „světem mužských povinností“ a zbraní v rodinném prostoru.

## Motivy

- **Mateřství a oběť:** „já jsem matka“ vs. „vlast-matka“, závěrečné „**Jdi!**“ po zprávě o zavražděných dětech.
- **Smrt a demytizace:** různé druhy smrti (fronta, poprava, pád letadla, vědecký pokus, mučení) zbavené nánosu patosu konkrétním popisem prožitku.
- **Rozhlas a apel:** stupňovaná mobilizace, „**Gorgona**“ a hymna, masakr dětí u školy; kontrast soukromého hlasu matky.
- **Domov a zbraně:** pokoj jako muzeum military, odklizení zbraní, jejich návrat ve chvíli rozhodnutí.
- **Šachová úloha:** tradice vs. revoluce, dvojí řešení a gesto **násilí** (rozmetání figur).

## Kompozice a struktura

- Tři dějství v jednotě místa (otcův pokoj) s proměnlivou scénickou situací (světlo, zbraně, mapy, gramofon, **amplión**); lineární gradace od rodinných podmínek k národní katastrofě.
- Polyfonie hlasů: **matka** jako centrum, „mrtví“ jako svědomí a protinázor, rozhlas jako „chór doby“.

## Vypravěč a úhel pohledu

- Er-forma
- Význam nese dialog a scénické poznámky
- Perspektivu určuje **matčin** vnitřní svět a jeho prostupování hlasy mrtvých a rozhlasem.
- Ohnisko střídá intimní etiku a kolektivní apel; autor ponechává etické napětí otevřené, bez doslovné teze.

## Jazyk a styl

- Spisovný, jednoduché věty
- Bohatá slovní zásoba (u Čapka typické) s technickými detaily (letectví, balistika, tropická medicína)
- V přímé řeči německé výrazy
- Časté dialogy, fiktivní rozhovory matky s mrtvými
- Symbolické rekvizity a situační ironie; rytmus zhušťuje katarzi v závěru.

## Použité prostředky

- **Kontrast:** soukromé vs. veřejné, mateřství vs. vlast, idealizace vs. tělesnost smrti.
- **Metaforika prostoru:** pokoj jako muzeum military i oltář rodinné paměti.
- **Symboly:** puška, šachy, mapa, gramofon, amplión; „Gorgona“ jako emblém obětovaného mládí.
- **Opakování-refrén:** „Tomu ty nerozumíš, maminko“; „**Jdi!**“ jako bod obratu.

## Krátké citace/parafráze

- „Já jsem **matka**“ — protipól „**vlast je matka**“.
- „Tomu ty **nerozumíš**, maminko“ — mantrický odstup „velkých věcí“ od intimního.
- „**Jdi!**“ — tragické překročení sebe sama ve prospěch obrany dětí.

## Charakteristika postav

### Hlavní postavy:

- **Matka (Dolores)**
  - silná, citlivá, starostlivá, obětavá, plná bolesti
  - milující žena, která se musela poprat se smrtí manžela a postarat se o rodinu, její

děti jsou pro ni vše, nenávidí válku a boj

- **Otec (Richard)**

- zahynul ve válce v Africe
- je mu líto, že předčasně zemřel a nemůže žít, přesto považuje za povinnost, aby jeho syn šel chránit vlast

- **Ondra**

- nejstarší syn, lékař, badatel
- zemřel na žlutou zimnici v Africe, kterou se nechal dobrovolně nakazit, aby zjistil její příčiny

- **Jiří**

- druhý nejstarší syn
- pilot, zemřel při výškovém rekordu se zatížením, kdy se mu rozbil motor, ulomilo křídlo, při pádu se rozbil výškoměr, takže rekord nebyl uznán

- **Kornel a Petr**

- dvojčata, neustále spolu soupeří
- zemřou každý na jiné straně v občanské válce
- zajímají se o politiku a rychle se rozhodují

- **Toni**

- nejmladší syn, matka ho chrání a strachuje se o něj, citlivý, jemný, vnímavý
- na konci jde do války, když je vlast ohrožena

- **Starý pán**

- otec matky, staromódní, z jiné doby, jde mu o rod

## Vedlejší prvky

- **Amplión** (mužský/ženský hlas): dramaturgický chór, který graduje od varování k národnímu volání a k soukromé bolesti (matka-hlasatelka „má syna“).
- Rekvizity: **šachy** (volba a násilí), **mapy** (strategická imaginace), **gramofon** (paměť a soukromí), **zbraně** (připravené, skryté, vrácené).

## Časoprostor

- **Místo:** otcův pokoj, blíže neurčeno
- **Čas:** hra se odehrává ve 20. století za období války

## Stručný obsah

V otcově pokoji se matka střetává s ideály a smrtmi svých synů, kteří se k ní vrací jako „živé svědomí“. Domácnost prostupuje hlas rozhlasu a války, která odhaluje cenu heroismu v konkrétnosti těla a lásky. Po zprávě o postřílených dětech matka zvedá pušku a s tragickým „Jdi!“ posílá posledního syna bránit nevinné.

## Podrobný děj

Španělsko, občanská válka (pravděpodobně v polovině 30. let).

Matka Dolores postupně přichází o manžela a svých 5 synů. Manžel Richard zemřel jako voják ve válce. Nejstarší syn Ondra byl lékařem, který studoval léčbu žluté zimnice, později se sám nakazil a zemřel. Matka je s nimi stále v kontaktu (v otcově místnosti), ale ostatní živí je nevidí. Často si s nimi vykládá a vyčítá jim, že se pustili do něčeho tak nebezpečného a ji tu nechali samotnou. Oni jsou ovšem rádi, že zemřeli jako hrdinové. Jednou, když Matka opět rozmlouvá s manželem a Ondrou, objeví se zničehonic druhý syn Jiří a všechny je pozdraví. Matka si to nejprve neuvedomí, ale později se Jiřího zeptá, jak to, že vidí otce s bratrem. Jiří matce šetrně sdělí, že při jeho pokusu překonat výškový rekord v letadle, se mu utrhlo jedno křídlo a on se zřítil a zemřel.

O něco později jsou ostatní chlapci už starší a v zemi začíná občanská válka. Dvojčata Kornel a Petr stojí oba na opačných stranách. Petr padne do zajetí. Nejmladší Toni nechápe válku a vyčítá staršímu bratrovi Kornelovi, že byl Petr zajat. Mezitím přijde matka, vyžene Toniho a říká Kornelovi, že by chtěla Petrovi zanést nějaké jídlo a pití a že má o něj strach. Kornel se snaží matku uklidnit, ale v dálce zazní několik výstřelů. Kornel matku zapřísahá, aby nevycházela ven kvůli zákazu, bere si zbraň a sám odchází. Ve dveřích se pak najednou zjeví Petr a matka s hrůzou zjišťuje, že je mrtev a omdlívá. Zjeví se také otec s Jiřím a Ondrou, který se jako lékař stará o matku, ostatní rozmlouvají o válce. Poté, co se matka probudí, jsou všichni pryč, ptá se Toniho, kde je Kornel, ale ten se ještě nevrátil – šel bojovat a matce je jasné, že už ho živého neuvidí.

Toni je už o něco starší, ale stále mu ještě není 18 let. Prosí matku, aby ho pustila do války. Ona odmítá, naléhá na něj, aby nechodil, a nakonec ho zamkne v pokoji, kde se ho snaží udržet v bezpečí, daleko od války. Toni byl vždy citlivější a jiní než ostatní chlapci, a tak si matka už od

jeho narození slibuje, že ho nikdy nikam nepustí, protože je pro boj příliš slabý. Je to poslední syn a ona o něj nechce přijít jako o ostatní. Po jejím boku se objeví otec, manžel a mrtví synové, kteří ji říkají, že ji chtějí přijít podpořit v těžkých časech. Ona ovšem pozná, že ji přišli přemluvit, aby Toniho pustila do války. Razantně vzdoruje a pošle je pryč. Zapne staré rádio, v kterém uslyší ženský hlas, který muže vyzývá do války. Napadne ji, že žena v rádiu nemá žádné děti, když ostatní volá do války. Poté se dozvídá, že žena v rádiu je také matka syna, který je ve válce a jehož loď byla potopena. Také se dozvídá, že ve válce umírají i nevinné malé děti a že jsou bombardovány školy. Zasáhne ji to jako matku a sama dává Tonimu do rukou zbraň a říká mu „Jdi!“

## **Vlastní zhodnocení**

Čtení Matky byla pro mě velmi příjemná záležitost. Kniha není nijak dlouhá, proto se četla velmi rychle a zabrala mi asi 2 hodiny. Nutno říct, že pointa je hezky vysvětlena a každý trochu empatický člověk, který se dokáže vžít do hlavní hrdinky, ji dokáže s přehledem popsat. Osobně nemám ráda protiválečnou ani válečnou tematiku, ale Matka na mě působila zcela jinak. Je zde krásně vyobrazen svět muže a svět ženy a možná i proto, že jsem sama žena, ve mě kniha zanechala silný dojem. Rozhodně doporučuji i jako nematuritní četbu. Pokud vás knihy alespoň trochu zajímají, tak ji zkuste (opravdu zabere minimum času a stojí za to). Námět mi vyhovuje a s výběrem jsem spokojená.